

Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств

Діяльність сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання вимагає підвищення ефективності їх бізнесу та зумовлює до перегляду основних функцій управління, зокрема і контролю.

Контроль в дослідженнях провідних науковців розглядається як багатозначне поняття: принцип управління; стадія процесу управління; функція управління. Аналіз наукової літератури дає право стверджувати, що питання функціонування внутрішньогосподарського контролю досить актуальне. Зокрема цій проблемі присвячені праці Бутинця Ф.Ф., Виговської Н.Г., Дікань Л.В., Калюги Є.В., Рудницького В.С., Смержанюк Т.П., Шевчука В.О. та інших. Однак деякі питання його функціонування у сільськогосподарських підприємствах є невирішеними, зокрема неоднозначним є трактування сутності внутрішньогосподарського контролю та невизначеною є система контролю.

Як зазначає Бутинець Ф.Ф., внутрішньогосподарський контроль представляє собою перевірку відповідності діяльності підприємства поставленим завданням. Необхідність у ньому зумовлюється тим, що вищі органи управління безпосередньо не займаються контролем повсякденної діяльності. Зважаючи на це, йому потрібна інформація про діяльність нижчих рівнів управління або підтвердження достовірності звітів нижчих рівнів¹.

Смержанюк Т.П., Шрам Т.В., Труш В.Є. розглядають внутрішньогосподарський контроль як систематичне спостереження і перевірку процесу виробництва з метою встановлення його відхилень від заданих параметрів. Суть його полягає в усвідомленій і планомірній дії системи, яка впливає на підзвітні і підконтрольні ланки для реалізації основної мети –

¹ Контроль і ревізія [підручник] / Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 560 с. (С. 107)

забезпечення високої ефективності виробництва при найменших затратах, повна збереженість майна, профілактика безгосподарності і розкрадань, виховання в працівників бережливості¹.

Дікань Л.В. внутрішньогосподарський контроль характеризує як процес, який забезпечує якісну розробку та ефективне досягнення цілей, накреслених організацією, шляхом реалізації прийнятих управлінських рішень².

Дослідження думок вчених, окремих концепцій та практики функціонування внутрішньогосподарського контролю дає можливість підтвердити, що характерними особливостями внутрішньогосподарського контролю є:

1 – здійснення функцій контролю особами, які є членами даного підприємства і представляють його інтереси;

2 – поєднання усіх видів контролю, який здійснюється представниками підприємства;

3 – забезпечення як зворотного так і прямого зв'язку між об'єктом та органом управління.

Таким чином, внутрішньогосподарський контроль сільськогосподарського підприємства можна характеризувати як систему, що функціонує «внутрі» господарства та як функцію управління, яку виконують відповідні відділи, служби чи окремі особи відповідно до покладених на них службових обов'язків: агрономічна, зооветеринарна, інженерна служби, економічний відділ та економіст, управлінський персонал, головний бухгалтер та обліковий персонал, матеріально-відповідальні особи тощо (рис. 1).

Сутність системи контролю можна характеризувати як сукупність взаємопов'язаних елементів, що спрямовані на досягнення запланованих цілей. Елементами системи контролю сільськогосподарського підприємства є: суб'єкти контролю; предмет та об'єкти контролю; методи, процедури та форми контролю; сукупність економічної інформації; засоби обробки інформації,

¹ Смержанюк Т.П. Внутрішній контроль в процесі управління виробництвом: навч. посіб / Смержанюк Т.П., Шрам Т.В., Труш В.Є. – К, 2009. – 284 с. (С. 31)

² Дікань Л.В. Внутрішньогосподарський контроль. Конспект лекцій / Л.В. Дікань, Н.М. Шульга. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 60 с. (С. 7)

норми контролю.

Рис. 1. Суб'єкти внутрішньогосподарського контролю сільськогосподарських підприємств

Варто відмітити і про притаманні системі внутрішньогосподарського контролю риси: комплексність, функціональність та систематичність. Комплексність характеризується тим, що внутрішньогосподарський контроль поєднує в собі усі форми, ряд процедур та методів контролю. Функціональність визначається чітким розподілом обов'язків між суб'єктами контролю. Систематичність розкривається у часі його проведення – в процесі здійснення господарських операцій або ж після їх виконання.

Дослідження діючої системи внутрішньогосподарського контролю сільськогосподарських підприємств свідчить про те, що основним її недоліком на сучасному етапі є наступний характер контролю. Тобто такий контроль, здійснюється після завершення господарських операцій, проводиться в основному інвентаризаційною комісією, має за мету визначити відхилення фактичних показників від запланованих параметрів. З цього приводу варто відмітити, що ефективність діяльності суб'єктів внутрішньогосподарського контролю залежить від багатьох факторів (рис. 2).

З метою підвищення ефективності контролю Є. Калюга пропонує внутрішній контроль здійснювати у двох напрямках:

1 – з боку керівників і фахівців відділів і служб;

2 – з боку працівників бухгалтерії¹.

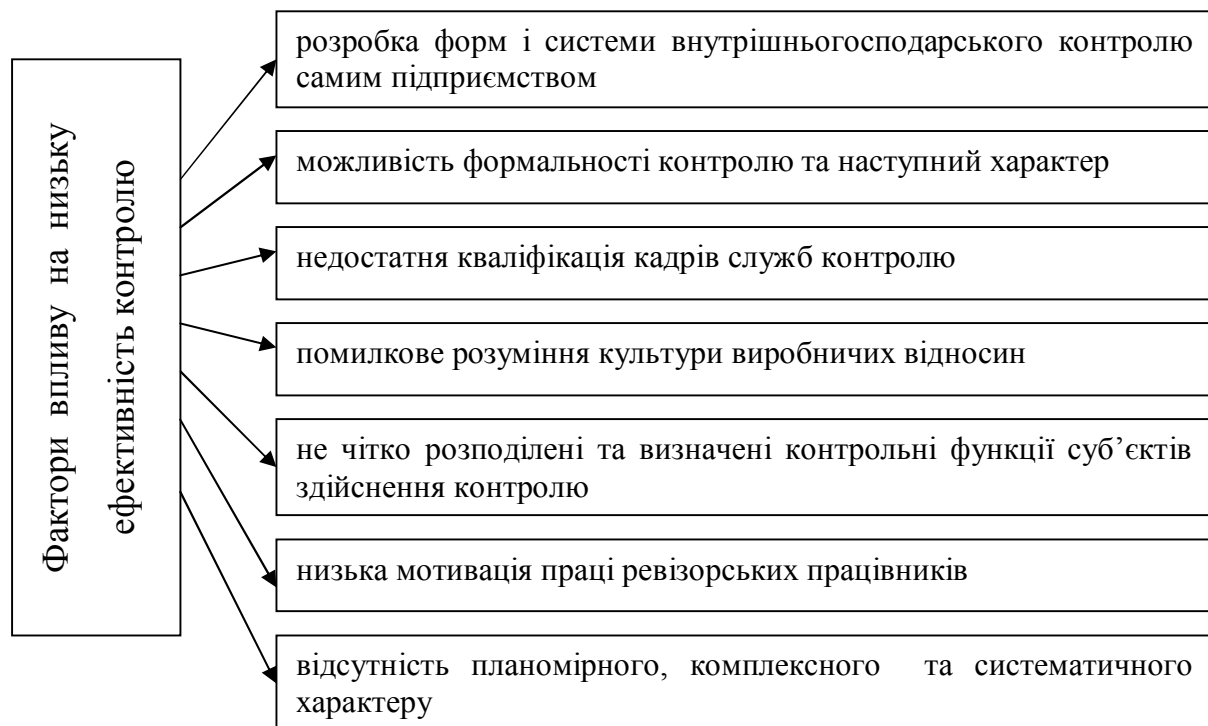

Рис. 2. Фактори впливу на ефективність функціонування системи внутрішньогосподарського контролю

З пропозицій автора випливає, що система внутрішнього контролю включає в себе адміністративний контроль та бухгалтерський контроль. Проте ряд авторів у системі внутрішньогосподарського контролю виділяють внутрішній аудит² та громадський контроль³, що варто взяти до уваги.

Відзначимо, що бухгалтерський контроль – це контроль, який здійснюється працівниками бухгалтерії підприємства та Головним бухгалтером з метою виявлення відхилень фактичних показників від запланованих (даних обліку) та попередження недоліків і усунення ризиків у діяльності підприємства.

Адміністративний – контроль, який здійснюється керівником підприємства та керівниками функціонуючих підрозділів з метою виконання виробничих і

¹ Калюга Є. Внутрішній контроль: сучасний стан та шляхи удосконалення / Калюга Є. – Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Випуск 6. Тернопіль. ТНЕУ, 2010. – 543 с. (С. 357)

² Дікань Л.В. Внутрішньогосподарський контроль. Конспект лекцій / Л.В. Дікань, Н.М. Шульга. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 60 с. (С. 8)

³ Смержанюк Т.П. Внутрішній контроль в процесі управління виробництвом: навч. посібн / Смержанюк Т.П., Шрам Т.В., Труш В.Є. – К, 2009. – 284 с. (С. 131)

фінансових планів, а також обов'язків посадовими особами.

Розуміння сутності внутрішнього аудиту на даний час є досить неоднозначним. Згідно нормативних документів банківських установ, внутрішній аудит – це незалежний підрозділ, який не бере участі у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює: адекватність та ефективність заходів та системи внутрішнього контролю; управління ризиками і кредитним та інвестиційним портфелем; повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності; дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку; відповідність регулятивним вимогам¹. Також внутрішній аудит характеризується як незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту фінансової установи, яка полягає в проведенні перевірок та здійсненні оцінки, як правило, таких елементів: системи внутрішнього контролю фінансової установи; фінансової та господарської інформації; економічності та продуктивності фінансової установи; дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог².

Згідно Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю, внутрішній аудит – це форма контролю, що забезпечує функціонально незалежну оцінку діяльності органів державного сектора та дає впевненість Кабінету Міністрів України Мінфіну, іншим зацікавленим центральним органам виконавчої влади, керівництву органів державного сектора в тому, що система державного управління функціонує у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, допущення помилок чи нерентабельності³.

Таким чином, внутрішній аудит аграрного підприємства можна характеризувати як складову системи внутрішньогосподарського контролю, так і як форму здійснюваного контролю. Він ґрунтується на спостереженні та експертній оцінці системи управління (в тому числі і системи контролю

¹ Положення про організацію бухобліку та звітності в банках України: Постанова Правління НБУ від 30.12.98 р. №566

² Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ: Розпорядження держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005р. №4660

³ Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2005р. №158

підприємства) з метою обґрунтування та прийняття ефективних поточних та стратегічних управлінських рішень.

Відзначимо, що громадський контроль – це той, який здійснює функціонуюча на підприємстві профспілкова організація. Складовою даного контролю може також бути створена на підприємстві незалежна служба внутрішнього контролю (НСВК), яка б відповідала на вимоги управління так і власників.

Підсумовуючи вище сказане, слід відзначити, що в сучасних умовах господарювання внутрішньогосподарський контроль сільськогосподарських підприємств є важливою функцією управління, яка забезпечує виявлення відхилень від заданих параметрів і попередження помилок та ризиків, а також підвищення ефективності господарської роботи та системи управління суб'єкта господарювання. Як система внутрішньогосподарський контроль проявляється через його риси: комплексність, функціональність та систематичність. При цьому система внутрішньогосподарського контролю кожного сільськогосподарського підприємства буде мати свою організаційну структуру, залежно від специфіки та мети його діяльності.